

STUDIA ETNOLOGICZNE I ANTROPOLOGICZNE

Tom 11

Etnologia na granicy

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

**STUDIA ETNOLOGICZNE
I ANTROPOLOGICZNE**

Tom 11

Etnologia na granicy

NR 2771

STUDIA ETNOLOGICZNE I ANTROPOLOGICZNE

Tom 11

Etnologia na granicy

pod redakcją

Ireny Bukowskiej-Floreńskiej i Grzegorza Odoja

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

**Redaktor serii: Publikacje Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji
ROBERT MRÓZEK**

**Recenzent
VIOLETTA KRAWCZYK-WASILEWSKA**

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej:

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Spis rzeczy

Wstęp (Irena Bukowska-Floreńska, Grzegorz Odoj)	7
--	---

POWSTANIE I ROZWÓJ KIERUNKU, DOROBK DYDAKTYCZNY I NAUKOWY

Irena Bukowska-Floreńska: Etnologia na Uniwersytecie Śląskim	11
Pracownicy Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Śląskiego — biogramy (oprac. Kinga Czerwińska)	45
Kinga Czerwińska, Sylwia Żwak: Dydaktyka studiów etnologicznych wobec po- trzeb rynku pracy. Przykład ośrodka cieszyńskiego	62

ARTYKUŁY

Halina Rusek: Granica — „portret” antropologiczny	77
Irena Bukowska-Floreńska: Śląsk jako region pograniczny. Specyfika warunków życia ludności i ich znaczenie kulturotwórcze	89
Marian Grzegorz Gerlich: Wokół problematyki zbiorowych wyobrażeń o prze- szłości. Kilka refleksji w związku z badaniami śląskiej ludności rodzimej	104
Grzegorz Odoj: Małe miasto jako przedmiot badań etnologicznych w Polsce. Stan i perspektywy	116
Grzegorz Błahut: Przestrzeń semiotyczna miasta. Problemy i propozycje ba- dawcze	132
Magdalena Szalbot: Spoleczno-kulturowa specyfika przygranicznych miast po- dwójnych Europy jako problem badawczy	141
Katarzyna Marcol: Interetniczność w folklorze dzieci na pograniczu polsko- czeskim	153

Kinga Czerwińska: Problematyka sztuki ludowej w etnologii pogranicza . . .	171
Grzegorz Studnicki: Kultura alternatywna – tożsamość – komunikacja . . .	185
Jan Kajfosz: Zabawka jako tekst kultury	198
Rastislava Stoličná: Tworzenie się kultury kulinarnej Europejczyków . . .	209
Anna Drożdż: Współdziałanie społeczne podczas obrzędu weselnego w Polsce – rodzaje pomocy i kierunki zmian	220
Agnieszka Pieńczak: Żywotność praktyk magicznych na przykładzie sposobów ochrony dzieci przed urokiem (przygotowano z materiałów „Polskiego Atlasu Etnograficznego”)	231
Janusz Spyra: Rajskie są okolice Cieszyna, czyli jak dr František Sláma cieszyńskich Cyganów sądził	244
Maciej Kurcz: Północnosudańskie wsie nad Nilem u progu przemian . . .	257
Janusz Kamocki: Orientalna grupa polska	282

MATERIAŁY INFORMACYJNE

Konferencje naukowe zorganizowane w latach 1995–2010 (oprac. Grzegorz Odoj)	294
Prace doktorskie (2003–2007) (oprac. Grzegorz Odoj)	300
Prace magisterskie (2000–2010) (oprac. Anna Drożdż)	304

Wstęp

Wśród nauk o kulturze i społeczeństwie etnologia/antropologia kulturowa ma już swoją ustaloną pozycję. Dziś jej zadania najczęściej sprowadzają się do dociekań poznawczych i interpretacyjnych koniecznych do poznania nie tylko kultury typu ludowego, lecz przede wszystkim dynamiki funkcjonowania całych systemów kulturowych i społecznych, czynników i procesów zmiany, rozwoju czy podłoża historycznego kontynuowanej tradycji bądź postępującej innowacji. W ramach etnologii/antropologii kulturowej prowadzi się obserwację ściśle określonego obszaru, dokonuje analiz szczegółowych i całościowych coraz bardziej złożonych form kultury oraz codzienności życia społecznego, zmierzających do tworzenia wniosków cechujących styl myślenia bliski teorii ugruntowanej.

Wielu etnologów/antropologów kulturowych dostrzega potrzebę badania współczesnej rzeczywistości kulturowej i społecznej (nie pomijając aspektu tradycji) na pograniczach etnicznych i regionalnych. Należą do nich badacze skupieni w etnologicznym ośrodku Uniwersytetu Śląskiego w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej na Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie. Dorebek badawczy oraz dydaktyczny istniejącego już 15 lat kierunku etnologia upoważnia do dokonania podsumowania działalności tego ośrodka i zrelacjonowania genezy jego powstania. Lokalizacja cieszyńskiego ośrodka etnologicznego w pobliżu granicy państwa ma istotne znaczenie dla zarysowujących się planów na przyszłość, decyduje o specyfice dociekań badawczych. Dlatego *Etnologia na granicy* to tytuł kolejnego tomu „Studiów Etnologicznych i Antropologicznych”.

Tom podzielono na trzy części. W pierwszej opisano, nawiązując do początków dydaktyki etnologicznej, dzieje kierunku etnologia na Uniwersytecie Śląskim. Sporo miejsca poświęcono formowaniu się zespołu wykładowców, wyznaczaniu przez nich kierunku badań, tworzeniu planów badawczych oraz drodze ich awansów naukowych, zanalizowano relacje między efektywnością kształcenia etnologów a rynkiem pracy oraz zamieszczono krótkie biogramy naukowe pracowników Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej.

Na część drugą składają się artykuły reprezentatywne dla profilu zainteresowań autorów. Stanowią one po części fragmenty większych całości bądź zawierają wyniki aktualnie prowadzonych badań. Dotyczą mianowicie problematyki pogranicza społeczno-kulturowego, etniczności i tożsamości, antropologii współczesnego miasta, tradycji i przemian kulturowych wsi – dociekań badawczych prowadzonych w różnych regionach Polski, na terenie Europy Środkowej i w Afryce.

Część trzecia zawiera uzupełniający materiał informacyjny. Zamieszczony tu wykaz konferencji daje przegląd inicjowanych w ośrodku dyskusji nad problematyką, która od początku jego istnienia jest przedmiotem zainteresowań badawczych, publikacyjnych i wchodzi w zakres działalności dydaktycznej. Treści te znajdują odbicie w zrealizowanych dotąd pracach doktorskich i magisterskich, których zestawienie zamyka treść tomu.

O pozycji uniwersyteckiego ośrodka naukowo-dydaktycznego świadczy nie tylko zakres i poziom realizowanych studiów, jego rozwój strukturalny, lecz także indywidualny i zespołowy dorobek naukowy wykładowców. Połączenie tych elementów stwarza niepowtarzalną atmosferę Uniwersytetu jako swoistej „świątyni” nauki, miejsca, w którym nie tylko zdobywa się wiedzę, umiejętności zawodowe, ale można zetknąć się z pasjonującym sposobem i drogą dociekania prawdy o życiu, kulturze i coraz bardziej skomplikowanym otaczającym świecie. Bogaty dorobek cieszyńskiego ośrodka etnologicznego na Uniwersytecie Śląskim w postaci zwartych publikacji autorskich, prac zbiorowych, artykułów i popularyzatorskiej formy upowszechnienia, cytowany jedynie w przykładowych artykułach w niniejszym tomie, zasługuje na odrębną publikację bibliograficzną.

Irena Bukowska-Floreńska i Grzegorz Odoj

Redaktor
Olga Nowak

Projektant okładki
Aleksander Ostrowski

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Mirosława Żłobińska

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISSN 1506-5790
(wersja drukowana)
ISSN 2353-9860
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład 120 + 50 egz. Ark. druk. 21,0. Ark. wyd. 26,0.
Papier offset., kl. III 90 g. Cena 32 zł (+ VAT)

Lamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.
M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Cena 32 zł (+ VAT)

STUDIA ETNOLOGICZNE I ANTROPOLOGICZNE. Tom 11

ISSN 0208-6336
ISSN 2353-9860